

KIUSAAMISEN EHKÄISYN SUUNNITELMA VASKITIEN PÄIVÄKODILLE

Heidi Väliäho, g23640

Opinnäytetyö, syksy 2015

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK) +

Lastentarhanopettajan virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Väliaho, Heidi. Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma Vaskitien päiväkodille. Oulu, syksy 2015, 45 sivua, 4 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma sosionomi (AMK) + lastentarhanopettajan virkakelpoisuus.

Opinnäytetyöni on Vaskitien päiväkodille toteutettu kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma. Suunnitelmaan on kirjattuna ylös, miten kiusaaminen määritellään, miten sitä ehkäistään ja kuinka siihen puututaan kyseisessä päiväkodissa. Suunnitelmasta selviää myös miten sitä arvioidaan ja miten siitä tiedotetaan. Valtakunnallisen ohjeen mukaan kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma tulisi löytyä jokaisesta varhaiskasvatusyksiköstä ja siihen tulisi perehdyttää myös lasten vanhemmat ja uudet työntekijät jotta kiusaamista ehkäisevä työ olisi mahdollisimman tehokasta.

Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman tekemiseen tarvittavat tiedot on kerätty päiväkodin henkilökunnalle ja lasten vanhemmille toteutetun kyselylomakkeen avulla. Myös opinnäytetyöni kirjallinen raportti sisältää kyselyistä esille nousseita asioita. Lisäksi olen tuonut esiin teorial tietoa pienten lasten välisestä kiusaamisen ilmiöstä, aiempia tutkimuksia aiheesta sekä tietoa kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman sisällöstä.

Avainsanat: varhaiskasvatus, kiusaaminen, kiusaamisen ehkäisy, puuttuminen

ABSTRACT

Väliaho, Heidi. A bullying prevention plan to Vaskitie kindergarten. Oulu, autumn 2015, 45 pages, 4 appendices. Language: Finnish. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Social Services and Education. Bachelor of Social Services + Kindergarten teacher qualification.

This thesis is a bullying prevention plan for Vaskitie kindergarten in Oulu, Finland. The plan contains information about how to define and how to prevent bullying and how to intervene in bullying in Vaskitie kindergarten. In addition, the plan explains how the plan can be evaluated and how the plan can be informed of. According to nationwide instructions, a bullying prevention plan should be found in every early childhood unit and it should be introduced to the parents of children as well as new workers. It helps to make bullying prevention work as efficient as possible.

The necessary information was collected with the aid of questionnaires. These questionnaires were distributed to the kindergarten staff and to the parents of the children. Also the written part of the thesis includes issues from questionnaires. There is theory of small children bullying each other, previous research on this topic and information on the content of a bullying prevention plan.

Keywords: early childhood, bullying, prevention of bullying, intervention

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 ALLE KOULUIKÄISET LAPSET JA KIUSAAMINEN	7
2.1 Pienten lasten välinen kiusaaminen	7
2.2 Kiusaamisen seuraukset	8
2.3 Kasvattajan rooli kiusaamisen ehkäisyssä	9
2.4 Aikaisemmat tutkimukset pienten lasten välisestä kiusaamisesta	11
3 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET	14
4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS JA ARVIOINTI	15
4.1 Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma	15
4.2 Opinnäytetyön tuotteistamisen prosessi	16
4.3 Opinnäytetyön arviointi	18
5 OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	21
5.1 Eettisyys	21
5.2 Luotettavuus	22
6 POHDINTA	24
LÄHTEET	29
LIITTEET	32
LIITE 1: Sopimus opinnäytetyöstä	32
LIITE 2: Kysely Kiusaamisen ehkäisystä Vaskitien päiväkodin henkilökunnalle	35
LIITE 3: Kysely kiusaamisesta lasten vanhemmille	37
LIITE 4: Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma	39

1 JOHDANTO

Mannerheimin lastensuojeluliitto ja Folkhälsan toteuttivat yhteistyössä vuosina 2009–2010 hankkeen, jonka yhtenä tavoitteena oli luoda käsitys alle kouluikäisten lasten välisestä kiusaamisen ilmiöstä. Tämä ”Kiusaavatko pienetkin lapset?” – niminen hanke lukeutuu tärkeimpiin päiväkotikiusaamisesta tehtyihin hankkeisiin ja se osoitti, että myös suomalaisissa päiväkodeissa esiintyy kiusaamista. Päiväkodin työntekijöillä ei hankkeen mukaan ole tarpeeksi keinoja tunnistaa, ehkäistä ja puuttua pienten lasten väliseen kiusaamiseen. Vanhemmat myös toivoisivat aiheesta enemmän keskustelua yhdessä päiväkodin henkilökunnan kanssa. (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 3.)

Kiusaamista ehkäisevän työn tulisi olla suunnitelmallista ja johdonmukaista, jotta se voisi olla tehokasta ja tuloksellista. Jokaiseen varhaiskasvatusyksikköön tulisi laatia kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma osaksi varhaiskasvatussuunnitelmaa. (Mannerheimin lastensuojeluliitto i.a9§.) Kirjallisesti tehty suunnitelma on myös apuna lasten vanhemmille ja uusille työntekijöille auttaen heitä toteuttamaan kiusaamista ehkäisevää työtä. Suunnitelman tarkoituksena on toimia työvälineenä, jonka mukaista työskentelyä arvioidaan ja tarpeen vaatiessa muutetaan. (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 12.)

Opinnäytetyöni on päivitetty kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma työn yhteistyökumppanina toimivalle Vaskitien päiväkodille. Päiväkodilta toivottiin, että lasten osallisuus kiusaamista ehkäisevässä työssä olisi aiempaa suuremmassa roolissa, joten työssä on korostettu lasten osallisuuden tärkeyttä. Suunnitelman liitteenä on ryhmäkohtaisen suunnitelman laatimiseen käytettävä kaavake ja lapsille ja vanhemmille suunnatut haastattelulomakkeet, jotka helpottavat kiusaamistilanteen läpikäymistä yhdessä päiväkodin työntekijän kanssa.

Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma toimii koko työyhteisön yhteisenä työvälineenä, koska se on toteutettu yhdessä päiväkodin henkilökunnan kanssa. Työn tekemistä varten toteutin päiväkodin henkilökunnalle kiusaamista käsittelevän kyselyn, jonka avulla sain kerättyä työn toteuttamisen mahdollistavan aineiston. Kyselyn vastaukset ovat toimineet työn lähtökohtana, koska sen avulla suunnitelmaan on saatu niitä arvoja ja näkökulmia, joita päiväkodin henkilökunta on yhdessä pohtinut. Lasten vanhemmille toteutettu kysely mahdollisti myös vanhempien näkökulmien saamisen työhön.

Opinnäytetyöni kirjallinen osuus sisältää teorian tietoa pienten lasten välisestä kiusaamisen ilmiöstä. Olen myös kertonut kasvattajan merkityksestä kiusaamisen ehkäisemisessä ja siihen puuttumisessa. Opinnäytetyön tekemisessä olen hyödyntänyt uusimpia tutkimuksia ja kirjallisuuslähteitä, jotta käytetty tieto olisi mahdollisimman ajankohtaista. Teoriaosuudessa on myös tietoa siitä, mitä kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman tulee sisältää ja miten sellainen laaditaan sellaiseksi, että se on mahdollisimman selkeä ja helposti arjen työssä käytettävä.

2 ALLE KOULUIKÄISET LAPSET JA KIUZAAMINEN

2.1 Pienten lasten välinen kiusaaminen

Jokaisella lapsella on oma kynnyksensä kiusaamisen tuntemiseen ja tämä kynnyks muuttuu eri tilanteiden mukaan. Kiusaamisen tuntemiseen vaikuttaa vahvasti se, onko kiusaaminen itseän kohdistuvaa vai onko kyseessä oma käytös, jonka joku toinen on kokenut kiusaamisena. On myös huomattava, että mielentila ja tilannetekijät voivat vaikuttavat kiusaamistunteen kokemiseen. (Peltonen & Kullberg-Piilola 2005, 148.) Pienet lapset nimeävät usein erilaisia asioita kiusaamiseksi, joten kiusaamissanan vaihteleva käyttö tuo oman haasteensa kiusaamisen määrittelylle ja tunnistamiselle pienten lasten parissa. On myös tiedostettava, että kaikki lasten väliset konfliktit ja riidat eivät ole kiusaamista vaan ne kuuluvat osana lapsen elämään lapsen opettellessa esimerkiksi eri mieltä olemisen taitoja. Tarkastelemalla kiusaamisen yleispiirteitä eli sen toistuvuutta, tietoisuutta, vallankäyttöä ja ryhmäilmiötä voidaan pyrkiä erottamaan kiusaamisilmiö esimerkiksi riitelystä. Kiusaamisen määrittelyä pohdittaessa on tarkasteltava yhtäaikaaisesti kaikkia näitä yleispiirteitä pohtien tekoja niiden kautta. Lisäksi tarkastelun tulisi olla lapsen kokemuksesta lähtevää, sillä lapset sietävät erilaisia tekoja eri tavalla: yksi lapsi voi pitää esimerkiksi pientä tönimistä leikkinä mutta toinen lapsi voi kokea saman teon loukkaavana ja kiusaamisena. (Repo 2013, 36-38.)

Lapsen aggressio tai suuttuminen voi olla myös lapsen yritys käsitellä niitä tunteita, joita jokin häntä vaivaava asia on hänessä herättänyt. Lapsi voi esimerkiksi purkaa mustasukkaisen vihansa leluihin tai toisen lapsen syrjiminä voi liittyä usein siihen, että lapselta puuttuvat ystävälliset sanat kertoa leikin olevan kesken. Lapsi saattaa myös koetella rajojaan ja ilmaista niin sanottuja kiellettyjä tunteitaan syrjivällä tai ilkeällä käytöksellään. (Pleshette Murphy 2010, 104-105.) On siis tärkeä erottaa kiusaaminen ja normaali tunteiden käsittely toisistaan.

Suomalainen psykologian professori Christina on määritellyt kiusaamisen aggressiiviseksi käyttäytymiseksi, joka vahingoittaa kiusattua fyysisesti tai psyykkisesti ja joka kohdistuu puolustuskyvyttömään henkilöön (Kirves & Stoor-Grenner, 2010, 4). Kiusaaminen voidaan jakaa epäsuoraan ja suoraan kiusaamiseen ja se voi olla fyysistä,

henkistä tai sosiaalista. Fyysinen kiusaaminen on suoraa, kuten lyöminen, nipistely, potkiminen tai tavaroiden vieminen. Henkistä kiusaamista voi olla suoraa tapahtuva nimittely, kiristäminen tai haukkuminen. Henkistä kiusaamista on myös epäsuorasti ilmenevä selän takana pahan puhuminen, monitulkintaisten katseiden, ilmeiden ja eleiden käyttö sekä perättömien juorujen levittäminen. Sosiaalisessa kiusaamisessa liittyy kiusaajan pyrkimys vaikuttaa kiusatun vuorovaikutussuhteisiin. Kiusaaja siis tietoisesti eristää ja sulkee kiusatun pois ryhmästä, manipuloi tämän ystävyys-suhteita tai on kuin häntä ei olisi olemassakaan eli ei kuuntele tai puhu hänelle. (Hamarus 2012, 38.) Kiusaaminen vaikuttaa kaikkiin kiusaamisen osapuolina oleviin lapsiin eli kiusaamisen uhriin, kiusaajaan ja sivustakatsojiin. Sivustakatsojat ovat niin sanottuja todistajia, jotka voivat joko kestää kiusaamista puuttumatta siihen tai aktiivisesti vastustaa kiusaamista kertomalla siitä esimerkiksi aikuisille. (Levine & Tamburrino 2013, 272.) Päiväkotiympäristön tulisi olla sellainen, että lapsilla olisi helppo ottaa asia puheeksi ja kertoa kiusaamisesta aikuisille ilman, että ketään ei leimattaisi niin sanotusti kantelijaksi.

2.2 Kiusaamisen seuraukset

Sveitsiläinen psykologi Sonja Perren on painottanut pienten lasten välistä kiusaamista ongelmana, johon tulisi suhtautua aina vakavasti. Perrenin tekemän tutkimuksen mukaan päiväkodissa tapahtuvan kiusaamisen seurauksia ovat muun muassa uhrin heikentynyt itsetunto, yksinäisyys ja vastenmielisyys koulun aloittamiseen. Samasta tutkimuksesta kävi myös ilmi, että muita kiusaavat lapset saivat vain vähän kielteistä palautetta negatiivisesta käytöksestään ja että heillä oli kavereita ryhmässä. (Perren 2000, 62.) Kiusaamisen voidaan siis ajatella olevan opittua käytöstä ja jatkuvan lapsen saadessa myönteistä vahvistusta. Ilman aikuisen aktiivista tukea kiusaaja ei kykene muuttamaan käyttäytymistään. (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 3.)

Kiusatulla lapsella on riski jäädä ilman myönteistä ja positiivista yhdessäolon kokemusta eivätkä hänen sosiaaliset taidot pääse kehittymään toivotulla tavalla. Kiusatulle voi myös muodostua kielteinen käsitys itsestään ja muista lapsista. Tämä voi johtaa muun ryhmän torjuntaan. Kiusatuksi joutumista pidetään merkittävimpänä ongelmana kouluikäisten kaverisuhteissa ja kiusaamisen kielteiset seuraukset voivat ulottua myös aikuisikään saakka. Esimerkiksi ahdistuneisuus, masentuneisuus ja muihin ihmisiin luottamisen

vaikeus voivat olla ongelmia, joita voi esiintyä kiusaamista lapsena kokeneilla nuorilla ja aikuisilla. (Salmivalli & Kirves 2015.)

Lapsiryhmässä, jossa kiusaamista tapahtuu, on turvaton ilmapiiri ja näin ollen kiusaaminen vaikuttaa kiusatun ja kiusaajan lisäksi koko lapsiryhmään. Kiusaamiseen puuttumisella ehkäistään lasten fyysisen ja psyykkisen hyvinvoinnin vaarantuminen. Lapsen tasapainoisen ja terveen kehityksen kannalta kiusaamisen ehkäiseminen on tärkeää ja sitä tehokkaampaa mitä aikaisemmin se aloitetaan. (Peda.net 2013.) Alle kouluikässä alkaneen kiusaamisen pitkäaikaisseurauksia ei ole tutkittu, mutta perustellusti on todettu, että lapsen joutuessa kokemaan kiusaamista varhain lapselle syntyy käsitys kiusaamisesta osana elämää. Lapsen on myöhemmin vaikea irtautua kiusaamiskierteestä, koska kiusaaminen aiheuttaa lapsen identiteetin muotoutumisen sellaiseksi, että kiusaaminen on osa häntä. Kiusaajan roolissa olevilla lapsilla on havaittu olevan yhteys antisosiaaliseen persoonallisuushäiriöön ja heillä on aikuisiässä suuri riski epäsosiaaliseen käyttäytymiseen kuten rikoksiin tai päihiteisiin. Kiusaajan toimintamallit ovat hyvin pysyviä joten kiusaamiskäyttäytyminen jatkuu usein myös työelämässä. (Repo, 2013, 14.)

2.3 Kasvattajan rooli kiusaamisen ehkäisyssä

Kiusaaminen on asia, jonka kohtaamista lapsi ei voi harjoitella ja siihen puuttuminen on aina aikuisen vastuulla. Lähtökohtaisesti on ensisijaisen tärkeää, että lapsen ympärillä olevilla aikuisilla on samansuuntainen käsitys kiusaamisesta. Näin sen ennaltaehkäisy olisi systemaattista ja erilaisiin asioihin puuttumiselta välttyttäisi. Aikuisella on tärkeä tehtävä auttaa lasta sanoittamaan kokemuksiaan, sillä pieni lapsi ei välttämättä osaa sanoittaa omia kokemuksiaan. Kiusaamisilmiön tunnistamisen taito auttaa aikuista tässä tärkeässä tulkin tehtävässä. (Repo 2013, 36.)

Päiväkodissa on harvoin mahdollista, että aikuinen olisi jatkuvasti mukana kiusaavan tai kiusatuksi tulleen lapsen leikkitilanteissa. Tällainen läsnäolo on kuitenkin oleellinen asia kiusaamisen ehkäisemisessä, koska se mahdollistaa aikuiselle leikkien ohjauksen ja lasten

ottamisen aktiivisesti leikkeihin mukaan. Leikin keskellä aikuinen kykenee myös konkreettisesti opettamaan kiusaajalle parempia toimintamalleja ja lievittämään kiusatun mielipahaa. (Cacciatore, Riihonen & Tuukkanen 2013, 37.) Aikuisen aitoa läsnäoloa tukee päiväkodissa toteutettava pienryhmätoiminta. Sen avulla kasvattajat kykenevät keskittymään lapsiin yksilöllisemmin. Lisäksi se helpottaa lasten vuorovaikutuksen ohjaamista ja tukemista. Aikuinen on aina lapsen saatavilla. Näin lapsen kohdatuksi ja kuulluksi tuleminen toteutuu. (Vaskitien päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma 2015, 23.)

Keskeistä kiusaamisen ehkäisyssä on myös kunnioittava ja lämmin vuorovaikutussuhde lapsen ja sensitiivisen aikuisen välillä. Pedagogisesti sensitiivinen aikuinen osaa antaa lapselle yksilöllistä tukea havaitsemalla ja vastaamalla lapsen viesteihin lapselle mielekkäällä tavalla. Sensitiivinen aikuinen lisää myös lapsen taitoja ratkaisujen etsimiseen yhteisestä toiminnasta toisten lasten ja aikuisten kanssa. (Repo 2013, 99.) Kiusaamiseen puuttumista helpottaa kasvattajien välinen aito vuorovaikutus ja lapsista yhdessä keskusteleminen. Lisäksi pitkäjänteinen kasvatustyö on oleellinen osa kiusaamisen ehkäisyssä ja puuttumisessa. Lasten kanssa tulisi esimerkiksi päivittäin tehdä ”oikean” ja ”väärän” pohdintaa, (Cantell 2010, 107.) jolloin lapselle voisi muodostua käsitys siitä, mikä on sallittua ja suotavaa käytöstä ja mikä ei. Arvokasvatus on osa lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja huolenpitoa. Jokaiselle lapselle tulisi siis opettaa lapsen ikätason mukaisesti myös objektiivisia perusarvoja kuten elämän kunnioittamista ja suojelemista. (Mattila 2011, 119).

Kasvatuksessa on tärkeä keskittyä vahvistamaan lapsen empatiakyvyn kehittymistä. Empatia eli taito reagoida huolehtien ja eläytyen on merkittävä asia silloin, kun lapsen käyttäytymistä pyritään ohjaamaan sosiaalisesti myönteisempään suuntaan. Lapsen empatiakyvyn kehittymiseen vaikuttavat muun muassa lapsen omat kokemukset, taidot, esikuvat ja hänen saama myönteinen palaute. Aikuisten on toimittava hyvinä esikuvina lapsille toimimalla oikein ja kertomalla, miten tulisi toimia. Empatiakyvyn vahvistamiseen liittyvien tekijöiden avulla lapsella on mahdollisuus oppia ymmärtämään omia ja muiden reaktioita, oman käytöksensä vaikutusta muihin sekä sosiaalista

kanssakäymistä. Empatiataidon kehittäminen voi olla merkittävä keino ehkäistä kiusaamista. (Höistad 2003, 166-167.)

Useat tutkimustulokset ovat osoittaneet, että autoritatiivinen kasvatustyyli kehittää lapsen itseluottamusta, tavoitteellista suoriutumishalua, yhteistoiminnallisuutta ja itsehallinnan taitoja. Kasvattajan ja lapsen välinen vuorovaikutus on vastavuoroista. Kasvatus on oikeudenmukaista ja johdonmukaista, kun lapsen mielipide huomioidaan. Lasta myös ohjataan ja neuvotaan hänen tehdessä jotain väärin. (Gjerstad 2015, 253, 255.) Aikuisen tulisi vahvistaa lapsen itsetuntoa tarjoamalla lapselle onnistumisen kokemuksia ja tukemalla lapsen itsemääräämistaitojen kehittymistä. Hyvin jäsentävä aikuinen kykenee säätelemään lapsen tunnetiloja ja ohjaamaan lapsen toimintaa tämän iän ja kehitystason mukaan. Kasvatukselliseen vuorovaikutukseen kuuluu oleellisesti myös asianmukainen rajaaminen ja kieltäminen. Kiellot ovat perusteltuja ja niiden avulla lasta kannustetaan itse pohtimaan oikeita ja huonoja ratkaisuja etsiessään oikeita vaihtoehtoja. (Kanninen & Sigfrids 2012, 96.) Eteenkin lapsuudessa myönteiseen minäkuvan ja itsetunnon vahvistamiseen tulisi kiinnittää huomiota, sillä lapsuus on myönteisen minäkuvan kehittymisen kannalta erityisen herkkä aika. Lapsen itsetuntoa rakennetaan kaikissa vuorovaikutuksellisissa tilanteissa, joten huomiota tulisi kiinnittää esimerkiksi puhetapaan, jolla lapselle puhutaan. Oleellista on aikuisen kyky viestittää jokaisella eleellään, sanallaan ja ilmeellään lapselle kuinka ainutlaatuinen ja tärkeä tämä on. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos – Omahoitopolut i.a.)

2.4 Aikaisemmat tutkimukset pienten lasten välisestä kiusaamisesta

Alle kouluikäisten lasten kiusaamista koskevaa tutkimustietoa on olemassa vain vähän verrattuna kouluikäisten lasten kiusaamisesta tehtyihin tutkimuksiin. ”Kiusaavatko pienetkin lapset?” – hanke, jonka Mannerheimin lastensuojeluliitto ja Folkhälsan toteuttivat vuosina 2009–2010, on yksi tärkeimmistä päiväkotikiusaamista käsittelevistä hankkeista. Sen avulla on pyritty luomaan käsitys alle kouluikäisten lasten kiusaamisilmiöstä ja sen kattava aineisto on kerätty yhteensä kahdeksasta eri päiväkodista havainnointi- ja haastattelumenetelmää apuna käyttäen. Hankkeen tärkeimpinä

tavoitteina oli kehittää kiusaamistilanteisiin liittyvää varhaista puuttumista sekä edistää vanhempien valmiuksia ehkäistä ja tunnistaa kiusaamista. Hankkeen osana on myös julkaistu kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman laatimiseen liittyvä käsikirja, joka toimii apuna kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmaa laadittaessa. (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 3.)

Mannerheimin lastensuojeluliiton ja Folkhälsanin toteuttaman hankkeen seurauksena on alkanut tärkeä keskustelu alle kouluikässä alkavasta kiusaamisesta sekä siitä, millaisia muotoja sillä on ja kuinka sen syntymistä voidaan ehkäistä. Varhaiskasvatuksen kentällä aihe on vastaanotettu myönteisesti ja tämä tarkoittaa sitä, että asiaa pidetään tärkeänä ja siihen halutaan puuttua. Tämä on hyvä asia verrattuna koulukiusaamisen ilmiöön, sillä koulukiusaamiskeskustelun alkuaikoina oli yleistä, että koko ilmiön olemassaolo kiellettiin kouluissa tai koko kunnassa. Lisäksi se, että pienet lapset ovat aina puhuneet kiusaamisesta tehden asiasta arkipäivää varhaiskasvatuksen henkilöstölle, helpottaa kiusaamisilmiön käsittelyä ja siitä keskustelua. (Repo 2013, 12.)

Sveitsissä Bernin yliopistossa Sonja Perren ja Francoise D. Alsaker toteuttivat tutkimuksen, jossa tarkasteltiin lasten sosiaalisen käyttäytymisen malleja. Lisäksi tutkimuksessa verrattiin kiusaajaksi ja kiusatuksi tulleiden lasten vertaissuhteita niiden lasten vertaissuhteisiin, jotka eivät ole olleet koskaan mukana kiusaamistilanteissa. Tutkimuksessa esitettiin myös keinoja, miten kiusaamisen ehkäisy olisi mahdollisimman tehokasta. Kiusaamisen tulisi olla asia, josta ryhmässä voitaisi keskustella avoimesti ja ryhmässä tulisi olla selkeät säännöt kiusaamista vastaan. Aikuisen pitäisi edistää hiljaisen ja eristyneen lapsen ystävyysuhteiden muodostumista ja kannustaa lasta osallistumaan aktiivisesti ryhmän toimintaan. Tutkimuksen mukaan on riittämätöntä, että pelkästään kiusaamisen uhreja suojellaan vaan kiusaaja on saatava muuttamaan käyttäytymistään. (Perren & Alsaker 2006, 45,52.)

Pienten lasten välistä kiusaamista on tutkittu myös Norjassa, USA:ssa ja Australiassa. Nämä ulkomaalaiset tutkimukset ovat muun muassa osoittaneet, että kiusaamista esiintyy jo alle kouluikäisillä lapsilla ja että se muistuttaa paljon niitä muotoja ja tapoja, jotka ovat tavallisia myös koulukiusaamisessa. (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 3.) On huomioitava, että keskustelu koulukiusaamisen ympärillä ei ole sovellettavissa pienten lasten pariin sellaisenaan. Ohjeiden ja mallien avulla tapahtuva kiusaamistilanteisiin puuttuminen ja

niiden selvittely on koulukiusaamiskeskustelun keskiössä, mutta pienten lasten parissa huomio on kiinnitettävä ennaltaehkäisyyn. Tarkoitus on siis varmistaa, ettei kiusaamisen kaltaisista teoista pääse kehittymään kiusaamista. Huomiota ei siis kiinnitetä liikaa siihen, oliko joku teko varsinaisesti kiusaamista vai ei. (Repo 2013, 13.)

3 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Työn tarkoituksena on luoda johdonmukainen kiusaamisen ehkäisemisen suunnitelma, joka liitetään osaksi Vaskitien päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunnitelman selkeys takaa sen, että jokainen suunnitelmaan perehtyvä saa käsityksen siitä, miten kiusaamisilmiö ymmärretään, miten kiusaamista ehkäistään ja miten kiusaamistilanteisiin puututaan kyseisessä päiväkodissa. Varhaiskasvatussuunnitelmasta löytyvä kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma on apuna myös uusien työntekijöiden perehdytyksessä. Lisäksi se lisää lasten vanhempien tietoisuutta siitä, että kyseisessä päiväkodissa pyritään tietoisesti ehkäisemään pienten lasten välistä kiusaamista ja mahdollisiin kiusaamistilanteisiin puututaan välittömästi.

Työn tavoitteena on tuottaa sellainen kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma, jonka tekemisessä ovat osallisina päiväkodin henkilökunnan lisäksi myös lasten vanhemmat. Tämä mahdollistaa sen, että työssä näkyvät päiväkodin arvot ja resurssit puuttua pienten lasten väliseen kiusaamiseen mutta myös vanhempien näkemykset ja toiveet. Opinnäytetyöni pohdinnassa olen käsitellyt lasten päiväkodin työntekijöiden ja lasten vanhempien ajatuksia monipuolisesti, joka on luonut työlle uutta näkökulmaa.

4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS JA ARVIOINTI

4.1 Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma

Perusopetuslaki velvoittaa, että jokaisen koulun tulisi laatia kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma osaksi opetussuunnitelmaa. Myös esiopetus lukeutuu perusopetuslain piiriin. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa edellytetään, että varhaiskasvatussyksiköissä laaditaan suunnitelma lasten suojaamiseksi kiusaamiselta, häirinnältä ja väkivallalta. Kyseisellä suunnitelmalla on annettava tietoa kiusaamisen, häirinnän ja väkivallan ilmenemistavoista, ennaltaehkäisystä ja toimintatavoista kyseisissä tilanteissa. (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 9.) Varhaiskasvatussuunnitelman liitteenä olevan kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman avulla pyritään siihen, että kiusaamista ehkäisevä työ on tehokasta ja tuloksellista. Suunnitelma perustuu yhteiseen ymmärrykseen kiusaamisesta ilmiönä, koska se laaditaan koko työyhteisön henkilöstön ja mahdollisuuksien mukaan myös vanhempien kanssa. (Mannerheimin lastensuojeluliitto i.a.)

Osana Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa-hanketta on julkaistu käsikirja, jonka avulla varhaiskasvatuksen työyksikköön voidaan laatia kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma. Käsikirjaan on koottu ylös ne asiat, jotka jokaisen päivähoitoyksikön kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmassa tulisi olla. Suunnitelmassa kerrotaan ensin kertoa, mitä valtakunnallinen varhaiskasvatuksen suunnitelma ja laki sanovat turvallisen päivähoidon oikeudesta jokaiselle lapselle. Sitten suunnitelmassa tulee olla oma osionsa päiväkodin arvoista jonka jälkeen tulee tuoda esille työyhteisön yhteinen näkemys siitä, mitä kiusaaminen on. Sen jälkeen suunnitelmaan tulee listata ylös ne keinot, joiden avulla voidaan tunnistaa, huomata ja puuttua kiusaamiseen kyseisessä päiväkodissa. Omana osionaan suunnitelmaan kirjataan ylös työyhteisön kiusaamisen ehkäisemisen keinot. Suunnitelmassa tulee olla myös oma kohtansa yhteistyöstä vanhempien kanssa sekä siitä, kuinka suunnitelmaa arvioidaan ja miten siitä dokumentoidaan. Lopuksi suunnitelmaan kirjataan ylös sen päivittämisen ja tiedottamisen toteuttamisen keinot. (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 12.)

4.2 Opinnäytetyön tuotteistamisen prosessi

Opinnäytetyön suunnittelussa ja kehittämisessä olen edennyt tuotekehitysprosessin vaiheiden mukaan. Vaiheisiin kuuluvat kehittämistarpeiden tunnistaminen, ideavaihe, tuotteen luonnostelu ja kehittäminen sekä tuotteen viimeistely. Pääpaino työn teossa on ollut kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman valmistamisessa, koska työstä ja se sisällöstä on ollut jo alkuvaiheessa selkeä päätös. (Jämsä & Manninen 2000, 28.) Kaikki tuotekehityksen vaiheet ovat kuitenkin toteutuneet työn teossa. Tarve opinnäytetyölle tuli yhteistyökumppanina olevalta päiväkodilta. Keskustelimme työn alkuvaiheessa päiväkodin henkilökunnan kanssa kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman sisällöstä ja kehittämistarpeista. Päiväkodilta toivottiin, että suunnitelma olisi tiivis ja siitä tulisi selkeästi esille kaikki suunnitelmaan kuuluvat asiat. Ehdotin, että jakaisin päiväkodin työntekijöille kyselylomakkeen, joka sisältäisi suunnitelman tekemiseen liittyviä kysymyksiä. Tämä kysely toimisi apuna suunnitelman tekemistä varten. Tämä koettiin hyvänä ja nopeana tiedonkeruumenetelmänä. Lisäksi päiväkodilta ehdotettiin, että toteuttaisin kiusaamiseen liittyvän kyselylomakkeen myös vanhimman lapsiryhmän lasten vanhemmille, jotta työhön olisi mahdollista saada myös heidän näkökulmia aiheesta.

Kehittämistyön onnistuminen edellyttää, että työhön liittyvän ilmiön luonteeseen on perehdytty tarpeeksi. Siksi työn suunnitteluvaiheessa tulee ottaa huomioon aiemmista tutkimuksista ja käytännön maailmasta esille nousseet lähtökohdat. Huolellisella tiedonhankinnalla mahdollistetaan se, että itse työn tekeminen ei vie liikaa aikaa. Lisäksi laaja tiedonhankinta takaa työlle paremman lopputuloksen. Opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa perehdyin pienten lasten kiusaamista käsittelevän kirjallisuuteen ja tutkimuksiin sekä jo valmiiksi tehtyihin kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmiin. Kirjallisuuteen perehtyessäni laadin päiväkodin henkilökunnalle ja lasten vanhemmille suunnatut kyselylomakkeet, jotka perustuivat työni tavoitteisiin. Kysely kuuluu yhteisöllisiin menetelmiin, koska opinnäytetyöni tavoitteena on myös kehittää asiantuntijatyötä. Otin kyselyyn mukaan vain työn tavoitteiden saavuttamiselle oleellisia kysymyksiä, joten minun ei tarvinnut analysoida työn kannalta tarpeettomia kysymyksiä. Kummassakin paperilomakkeena jaetussa kyselyssä oli yhteensä kuusi kysymystä ja

kysymysten selkeydellä huomioin sen, että vastaajat eivät välttämättä tunteneet hyvin kyselyn aihetta. (Ojasalo; Moilanen & Ritalahti 2009, 29, 108, 166.)

Lähetin suunnittelemani kyselylomakkeet ensin päiväkodin varajohtajalle, jotta hän pystyi arvioimaan kyselyiden rakenteen. Kyselyt tulostettiin ja henkilökunta jakoi lasten vanhemmille suunnatut kyselyt. Kyselyyn vastaajat saivat täyttää kyselylomakkeen kotonaan. Tämä mahdollisti sen, että sain kerättyä nopeasti tietoa siitä, mitä vastaajat kiusaamisesta ajattelevat ja miten ja miksi he kussakin tilanteissa toimivat (Tuomi & Sarajärvi 2004, 74). Kyselyyn vastaajilla oli noin kaksi viikkoa aikaa vastata kyselyihin ja palauttaa ne päiväkodin varajohtajalle, jonka jälkeen hain täytetyt kyselyt päiväkodista. Tämän jälkeen aloin suunnittelemaan ja työstämään varsinaista opinnäytetyönä toteutuvaa tuotetta.

Opinnäytetyön tekemistä varten sain yhteensä 39 täytettyä kyselylomaketta, joista kuusi oli päiväkodin työntekijöiltä ja 33 lasten vanhemmilta. Vastauksissa toistuivat usein samat ajatukset eli vastaajat olivat yksimielisiä monesta asiasta. Tämä helpotti kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman tekemistä tiiviiksi kokonaisuudeksi. Tekemässäni suunnitelmassa pyrin noudattamaan sitä kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman rakennetta, joka esitettiin Mannerheimin lastensuojeluliiton julkaisemassa käsikirjassa. Kyseisessä kiusaamisen ehkäiseminen varhaiskasvatuksessa –käsikirjassa oli selkeät ohjeet siitä, mitä laadukkaassa suunnitelmassa tulee olla. Kyseisen käsikirjan ohjeita noudattaen kirjoitin kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmaa niin, että sen kirjalliseen osuuteen tuli omat osuutensa kiusaamisen määrittelystä, kiusaamisen ehkäisystä ja siihen puuttumisesta. Nämä asiat pohjautuivat niihin päiväkodin työntekijöiden ja lasten vanhempien näkökulmiin, jotka kyselyistä selvisivät. Suunnitelman alkuun tuli oma kohtansa siitä, mitä laki sanoo kyseisen suunnitelman tarpeellisuudesta. Suunnitelmaan on kirjattu työntekijöiden vastauksista esille tulleet keinot siitä, miten yhteistyö vanhempien kanssa toteutetaan, miten suunnitelmasta tiedotetaan ja miten sen arviointi toteutetaan.

Työn liitteeksi loin kaksi haastattelulomaketta, joista toinen on lasten haastattelua (LIITE 4: liite 2) ja toinen vanhempien haastattelua (LIITE 4: liite 3) varten. Nämä

haastattelulomakkeet toimivat apuna varhaiskasvatuksen henkilökunnalle tilanteissa, joissa käydään läpi päiväkodissa tapahtunutta kiusaamistilannetta. Haastattelulomakkeet olen kehittänyt itse aiheeseen liittyvää materiaalia apuna käyttäen. Työn liitteenä on myös kaavake, jonka avulla kussakin lapsiryhmässä voidaan laatia ryhmäkohtainen kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma. Lopullinen työ sisältää siis kirjallisen osuuden lisäksi kolme liitettä, joten työ on tuotteena tiivis, mutta monipuolinen.

4.3 Opinnäytetyön arviointi

Lähetin valmiin kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman sähköpostitse päiväkodin varajohtajalle ja hän jakoi työn luettavaksi päiväkodin henkilökunnalle. Lähetin sähköpostitse myös työn arviointia koskevan lomakkeen, jonka jokainen työntekijä sai täytettäväkseen. Arviointilomakkeen kysymyksiä olivat:

1. Mitä hyvää suunnitelmassa oli?
2. Olisiko suunnitelmassa jotain kehitettävää? Mitä?
3. Kuinka tärkeänä pidätte, että kyseinen suunnitelma löytyy päiväkotinne varhaiskasvatussuunnitelmasta (toimintasuunnitelmasta)?
4. Miten aiotte toteuttaa suunnitelman mukaista työskentelyä?
5. Muuta kommentoitavaa ja palautetta.

Täytettyjä arviointilomakkeita sain takaisin yhteensä kuusi eli jokaiselta kiusaamiskyselyyn vastanneelta työntekijältä. Suunnitelman positiivisina asioina pidettiin asioiden monipuolisuutta ja yksityiskohtaisuutta, asioiden perusteellista käsittelyä ja kasvatuskumppanuuden näkymistä työssä. Positiivista palautetta sai myös se, että suunnitelmassa oli tärkeänä osana myös lasten näkökulma aiheesta. Hyvänä asiana painotettiin myös sitä, että suunnitelma tukee päiväkodin arvoja ja toimintatapoja, koska sen sisältämät periaatteet ovat päiväkodin toiminnan mukaisia. Lisäksi vastauksissa

korostui suunnitelman selkeys ja ymmärrettävyys, koska teksti on sopivaa luettavaa myös lasten vanhemmille.

Suunnitelman kehittämis ehdotuksia tuli esille vain yhdestä arviointilomakkeesta. Kyseisen lomakkeen kehittämis ehdotuksia koskevaan kohtaan oli kirjoitettu tärkeä maininta siitä, että myös aikuinen voi kiusata. Lisäksi vastauksessa oli korostettu sitä tosiasiaa, että kiusaaminen on vain harvoin tahallista. Lapsen taidot, kuten oman toiminnan ohjaustaidot, eivät ole vielä kehittyneet riittävästi. Suunnitelman kirjallisen osuuden kielioipista tuli myös muutama huomautus, mutta niitä oli helppo korjata työn lopullista versiota tehdessä.

Jokaisessa arviointilomakkeessa korostettiin kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman tärkeyttä ja sitä, että kyseinen suunnitelma on oleellinen osa päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmaa. Vastauksissa korostettiin sitä, että laadukkaan varhaiskasvatuksen tulee sisältää psyykkiset prosessit ja perusopetuslakia tulee noudattaa. Suunnitelma luo turvaa ja se on tasapuolinen kaikille. Myös vanhempien on hyvä tietää, että mahdollisiin kiusaamistilanteisiin puututaan jo valmiiksi olevalla toimintasuunnitelmalla ja kiusaamista pyritään ehkäisemään jo ennen kiusaamistilanteiden muodostumista. Vastauksien mukaan vanhemmat ovat usein toivoneet, että lapset oppisivat päiväkodissa vuorovaikutustaitoja ja kiusaaminen voidaan nähdä osana sitä.

Suunnitelman mukaista työskentelyä toteutetaan niin, että suunnitelman toimintamalli on vahvasti mukana ryhmien toiminnassa. Kiusaamisen ehkäisy on ollut päiväkodin arjessa mukana aina. Lasten kanssa keskustellaan avoimesti kiusaamisesta, jos sellaista havaitaan. Jokaiseen tilanteeseen puututaan ja mahdolliset kiusaamistilanteet selvitetään aina loppuun saakka. Lisäksi suunnitelma esitellään varhaiskasvatuskeskusteluissa lasten vanhemmille ja heille kerrotaan miten suunnitelman mukaista työskentelyä toteutetaan. Kokonaisuudessaan työtä kuvailtiin lyhyeksi ja ytimekkääksi ja työn tekstiä pidettiin selkeänä ja napakkana. Työntekijöiden mielestä suunnitelma oli sopiva päiväkodin toimintasuunnitelman liitteeksi ja esitettäväksi lasten vanhemmille.

Tärkeintä opinnäytetyön kokonaisuuden arvioinnissa on tarkastella työn tavoitteiden saavuttamista ja työn toteutustapaa (Vilkkä & Airaksinen 2003, 155). Työn tavoitteena oli luoda johdonmukainen työväline päiväkodille, jonka avulla kiusaamisen ehkäisemisen mukaista työskentelyä voidaan toteuttaa. Suunnitelmaan tuli monipuolisesti tietoa kiusaamisen ilmenemismuodoista ja toimintatavoista, joiden avulla voidaan ehkäistä ja puuttua pienten lasten väliseen kiusaamiseen. Suunnitelma on tiivis ja sen teksti on helppolukuinen, joten tavoitteena ollut selkeys onnistui. Työ toteutettiin tuotteena, joka tulee päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelman liitteeksi paperisena versiona ja Internetiin sähköisenä versiona. Kyselylomakkeiden käyttö oli nopea ja helppo tapa kerätä suunnitelmaan tarvittavat tiedot ja vastauksia tuli yhteensä 39 eli tarpeeksi paljon eri näkökulmia sisältävän työn tekemiseen.

5 OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

5.1 Eettisyys

Ammatin eettiset säännöt kertovat niistä arvoista ja velvoitteista, jotka toimivat ammatin olemassaolon perustana (Räikkä 2002, 86). Eettiset periaatteet ovat olleet läsnä koko opinnäytetyöprosessissa ideavaiheesta tuotteen viimeistelyyn. Idea kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman toteuttamisesta tuli Vaskitien päiväkodilta, jonka johtajan kanssa allekirjoitimme sopimuksen opinnäytetyön toteuttamisesta. Samalla sitouduimme noudattamaan sopimuksen ehtoja. Sopimuksen mukaan olen sitoutunut työtä tehdessäni noudattamaan vaitiolovelvollisuutta ja tutkimuseettisiä ohjeita. Lisäksi olen lupautunut käyttämään työhön keräämääni aineistoa vain kyseessä olevan opinnäytetyön tekemiseen ja luvannut olla luovuttamatta ja julkaisematta tietoja, jotka ovat yksilöityjä tai yksilöitävissä keräämästäni aineistosta (LIITE 1).

Työn tekemisessä olen painottanut sosiaalityön keskeisimpiä eettisiä arvoja eli asiakkaiden huomioimista ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta kaikissa tilanteissa. Sosiaalialan ammattihenkilön velvollisuuksiin kuuluen olen korostunut ammatin kehittämisen velvollisuutta sekä työn teoreettisten lähtökohtien, toimintatapojen ja menetelmien arvioimista. Ihmisten kunnioittamista ilmentävät arvot eli itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, ihmisten yksityisyyden suojeleminen ja kunnioittaminen sekä henkisen ja fyysisen vahingon välttäminen lukeutuvat myös eettisen normien lähtökohtiin. Tuotteistamisen prosessin työskentely on toteutunut näiden arvojen mukaan. (Kuusisto-Niemi; Rissanen & Saranto 2011, 260.)

Työtä tehdessä korostin kyselyyn vastaajien vapaaehtoisuutta ja sitä, että vastaajien anonymiteetti säilyy. Vastaajien anonymiteetin säilyminen varmistettiin jättämällä kyselystä pois vastaajan nimeä koskeva kysymys sekä muut kysymykset, joiden avulla vastaajan henkilöllisyyden voisi päätellä. Anonyymiyys on mahdollistanut sen, että olen voinut käsitellä opinnäytetyössä myös arkoja asioita. Kyselyyn osallistuneita henkilöitä on suojannut anonymiteetti eikä työstä ole koitunut heille minkäänlaista haittaa. Lisäksi

se on edistänyt työn objektiivisuutta tehden ristiriitoja herättävien ja arkojen asioiden käsittelystä helpompaa. Henkilöllisyyden salaamiseen liittyvä lupaus rohkaisi ihmisiä vastaamaan kyselyn kysymyksiin suoraan ja rehellisesti jolloin työn kannalta olennaisten tietojen kerääminen on ollut helppoa. (Mäkinen 2006, 114.)

Luottamuksellisuus on myös osa työn eettisiä lähtökohtia. Jokaisella kyselylomakkeeseen vastaajalla on tieto siitä, että keräämäni aineisto on vain ja ainoastaan opinnäytetyöni tekemistä varten. Hävitän täytetyt kyselylomakkeet heti työn valmistumisen jälkeen jotta lupaus siitä, että käytän keräämääni aineistoa vain itse ja opinnäytetyötäni varten eikä aineistoa käytä kukaan muu, toteutuu. (Mäkinen 2006, 148.) Päiväkodin henkilökunnalla ja lasten vanhemmilla on tieto toteuttamani kyselyn ja työni tarkoituksesta. Eettisesti korkeatasoinen kehittämistyö edellyttää myös tarpeellisten lähdeviittausten käyttämistä. Plagioinnin eli tieteellisen varkauden estämiseksi olen opinnäytetyössäni viitannut käyttämiini lähteisiin niin, että tietojen alkuperäisyys on mahdollista tarkistaa. (T. Hakala 2004, 138.)

5.2 Luotettavuus

Olen huomioinut opinnäytetyön luotettavuuskysymykset jo työn suunnitteluvaiheessa kirjaamalla ylös työn tekemiseen liittyvät riskit ja niihin varautumisen keinot. Tarkka dokumentaatio on perusedellytys sille, että opinnäytetyötä voidaan pitää tarpeeksi laadukkaana eli luotettavana. Olen siis kirjannut ylös ja arvioinut opinnäytetyössä tekemiäni valintoja ja niiden toteutuksen sopivuutta. Luotettavuuden varmistamiseksi olen myös luetuttanut aineistoa ja työtäni päiväkodissa, jonne tekemäni kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma valmistuu. Näin olen saanut vahvistuksen työni johdonmukaisuudesta ja siitä, että se on päiväkodin odotusten mukainen. (Kananen 2012, 164, 174.)

Opinnäytetyössä käyttämäni lähteet ovat luotettavia ja kriittisyys lähteiden valinnassa on ollut läsnä koko työprosessin ajan. Tuotteistamisessa lähdekritiikki on erityisessä

asemassa, joten olen tietoisesti pohtinut opinnäytetyöhön käyttämäni lakien, ohjeiden, tutkimusten ja kirjallisuuslähteiden tarjoaman tiedon oikeellisuutta (Vilkkä & Airaksinen 2003, 53). Opinnäytetyön tekemisessä olen käyttänyt apuna Mannerheimin lastensuojeluliiton julkaisemaa opasta kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman laatimisesta. Kyseisestä oppaasta olen selvittänyt, minkälaista tietoa työhön tarvitsen ja miten tarvittava tieto on mahdollista saada. Suunnitelma laaditaan yhteistyössä koko päiväkodin henkilöstön kanssa ja sen tekeminen edellyttää työyhteisöltä pohdintaa ja keskustelua kiusaamisen ilmiöstä (Mannerheimin Lastensuojeluliitto i.a.). Opinnäytetyönä olevan tuotteen materiaali on luotettavaa, koska tieto on kerätty kyselylomakkeiden avulla päiväkodin henkilökunnalta ja lasten vanhemmilta. Käyttämäni kirjallisuuslähteet ovat myös luotettavia, koska ne perustuvat tutkittuun tietoon ja niiden kirjoittajat ovat alan asiantuntijoita. Opinnäytetyön tekemisessä tutkimusten ajankohtaisuus on ollut myös tärkeä asia, koska työn tekemisessä olen hyödyntänyt mahdollisuuksien mukaan vain uusimpia tutkimuksia pienten lasten välisestä kiusaamisesta.

Ennen kyselyn toteuttamista lähetin kyselylomakkeet luettavaksi päiväkodin varajohtajalle ja hän tarkisti kyselyiden sisällön. Tämä mahdollisti luotettavuuteen liittyvän kysymyksenasettelun tarkastelun. Kyselyissä käytetyt kysymykset ovat yksiselitteisiä ja niihin voi vastata vain yhdellä tavalla. Lisäksi kyselyt on testattu koevastaaajilla ennen varsinaisen kyselyn toteuttamista, jolloin on mahdollistettu kysymyksenasetteluun liittyvien virheiden korjaaminen ja kyselyn selkeys. (Mäkinen 2006, 93.)

Tekemäni kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman ulkomuoto on selkeä ja asianmukainen. Olen kirjoittanut sen asiatyylillä ymmärrettäväksi ja helposti luettavaksi. Jokaisen sitä lukevan on helppo ymmärtää suunnitelman tarkoitus ja sen sisältö. Helppo ymmärrettävyys auttaa myös työntekijöitä ja lasten vanhempia toteuttamaan suunnitelman mukaista työtä. Tuotteistamisprosessissa olen huomionnut myös tuotteen esteettisen kokonaisuuden, joka tuotteistamisessa on otettava huomioon. Tuotteen esteettisyys on syntynyt laatutietoisien prosessityöskentelyn avulla ja se edistää tuotetta käyttävien sitoutumista ja omatoimista pyrkimistä tuotteen herättämiin tavoitteisiin. (Jämsä & Manninen 2000, 104.)

6 POHDINTA

Kiusaamiskyselyjen vastauksien mukaan Vaskitien päiväkodin henkilökunta ja lasten vanhemmat ovat yksimielisiä siitä, että kiusaamiseen tulee puuttua heti kiusaamistilanteen ilmetessä. Päiväkodin henkilökunta korostaa puuttumisen tärkeyttä myös tilanteissa, joissa kiusaamisen tunnusmerkit puuttuvat, mikäli lapsi on kokenut joutuneensa kiusatuksi. Päiväkodin arvoissa painotetaan kaikkien kunnioittamisen ja turvallisen olon tärkeyttä. Lisäksi aikuisen läsnäolo ja ohjaus ovat tärkeää, jotta myös syrjään vetäytyneet ja hiljaiset lapset voidaan huomioida.

Kiusaaminen on päiväkodin henkilökunnan mukaan määritelty toiminnaksi, joka kohdistuu tahallisesti ja systemaattisesti samaan lapseen. Se voi olla esimerkiksi ulkopuolelle jättämistä, tönimistä, nimittelyä tai muulla tavoin toisen lapsen tahallista satuttamista. Vanhempien vastauksissa kiusaaminen oli määritelty lähes samalla tavalla ja kiusaamisena pidettiin myös määräilyä ja huonon roolin tai lelun antamista aina samalle lapselle. Kaikista vastauksista oli selkeästi hahmotettavissa kiusaamisen fyysinen, sanallinen ja henkinen ulottuvuus ja tämä jaottelu näkyy myös kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmassa.

Tehokkaimmaksi kiusaamisen ehkäisyn keinoiksi päiväkodin henkilökunta määritteli tiiviin pienryhmätoiminnan ja ryhmäytymisen. Näin mahdollistetaan lasten tutustuminen toisiinsa ja vastuu aikuisen läsnäolo päivän toiminnassa. Omassa pienryhmässä aikuisen on helpompi havainnoida ja puuttua kiusaamiseen. Pienryhmissä myös sovitaan yhteiset säännöt kiusaamisen ehkäisemiseksi. Lisäksi sääntötaulu on kuvitettuna eteisen seinällä kaikkien nähtävissä. Vanhempien vastauksissa kiusaamisen ehkäisyn keinot painoutuivat leikkien ohjaamiseen, varhaiseen puuttumiseen ja turvallisen ja positiivisen ilmapiirin luomiseen päiväkodissa jotta lapsen olisi helppo kertoa aikuiselle pahasta olostaan. Vanhempien vastauksissa tuli esille myös aikuisen vahva oikeudentaju, tasapuolisuus ja lapsen kuunteleminen ”herkällä korvalla” ehkäisten niin sanotun hiljaisen kiusaamisen toteutuminen.

Kiusaamistilanteisiin puututaan päiväkodin henkilökunnan mukaan heti kiusaamistilanteen ilmetessä keskustelemalla. Kiusaamisen osapuolet osallistuvat keskusteluun, jossa selvitetään ja sovitaan ja anteeksiantamisen taitoa opetellaan. Tilanteesta kerrotaan myös lasten vanhemmille. Mikäli kiusaaminen on toistuvaa ja tapahtuu usein, tilanteesta keskustellaan keskustelussa, jossa ovat mukana lapsi ja hänen vanhemmat. Vanhempia voidaan myös pyytää puhumaan kiusaamisesta kotona lapsen kanssa. Myös vanhempien näkemys kiusaamiseen puuttumisessa painottuu lapsen kanssa keskusteluun ja anteeksipyynnön tärkeyteen.

Päiväkodissa vanhempien osallisuus huomioidaan kiusaamisen ehkäisyssä ja puuttumisessa niin, että vanhempien esittämään huoleen puututaan ja vanhemmille kerrotaan heti mahdollisesta päiväkodissa tapahtuneesta kiusaamistilanteesta. Vanhemmille kerrotaan varhaiskasvatuskeskustelussa päiväkodissa toteutettavasta kiusaamisen ehkäisystä ja lapsen tukena olevan kasvatuskumppanuuden tärkeyttä korostetaan. Lasten osallisuus kiusaamisen ehkäisyssä painottuu lapsen aitoon kuuntelemiseen ja siihen, että yhdessä lasten kanssa laaditaan ryhmän säännöt ja sovitaan hyvistä toimintatavoista. Keskusteleminen lapsen kanssa tapahtuu lapsen ikätaso huomioiden. Vastauksien mukaan vanhemmat toivovat avointa, rehellistä ja luottamuksellista yhteistyötä kodin ja päiväkodin välillä sekä tilanteiden puheeksi ottamista heti kiusaamistilanteen ilmennettyä. Vanhempien vastauksista tuli esille myös mahdollisen avun ja tuen tarjoaminen perheelle. Lisäksi he toivoivat, että vanhemmat ja päiväkodin työntekijät voisivat tarpeen mukaan yhdessä miettiä kiusaamiseen johtaneita syitä ja keinoja kiusaamiskäyttäytymisen lopettamiseen.

Päiväkodin henkilökunnalle suunnatussa kyselyssä oli kysymys myös siitä, miten tulevaa kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmaa voitaisi päiväkodissa jatkossa arvioida ja miten siitä tiedottaminen voisi tapahtua. Työntekijöiden mukaan suunnitelman arviointi tapahtuu vanhemmille toteutettavien kyselyiden ja vanhempainiltojen avulla sekä tiimipalavereissa. Tiimipalavereissa suunnitelma käydään läpi ja esille nostetaan ne oleelliset asiat, joita ryhmissä aletaan toteuttamaan. Suunnitelman liitetään osaksi päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmaa jolloin siitä tiedottaminen onnistuu luontevasti. Se myös esitellään perehdytyksessä vanhemmille, jotka tulevat päiväkodin asiakkaiksi. Pienten lasten välisiin kiusaamistilanteisiin tulisi puuttua jo varhaisessa vaiheessa jotta niiden aiheuttamilta pitkäaikaisvaikutuksilta vältyttäisiin. Varhaiskasvatuksessa tulisi

miettiä kiusaamisen ehkäisyn keinoja, sillä niiden avulla voidaan pyrkiä ehkäisemään kiusaamistilanteiden muodostuminen jo ennen niiden syntymistä. Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma on selkeä varhaiskasvatuksen työväline, jonka avulla tiedostetaan kiusaamisilmiön olemassaolo ja mahdollistetaan kiusaamisen ehkäisy. Suunnitelman avulla mahdollistetaan myös kiusaamiseen puuttuminen päiväkodissa ja kotona. Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma tekee kiusaamisen vastaisesta työstä johdonmukaista, koska siitä on löydettävissä selkeitä keinoja puuttua kiusaamistilanteisiin.

Olen sitä mieltä, että alle kouluikäisten lasten väliseen kiusaamiseen tulisi kohdistaa entistä enemmän huomiota ja asiaa tulisi tuoda enemmän ihmisten tietoisuuteen. Koulukiusaamista on tutkittu ja siitä on keskusteltu jatkuvasti, mutta vähemmälle huomiolle on jäänyt se tosiasia, että koulukiusaamisen juuret voivat olla lähtöisin jo päiväkodista. Päiväkodissa olevilla hiljaisilla ja syrjään vetäytyneillä lapsilla on vaikea muodostaa kouluikänsä jatkuvia kaverisuhteita joten heillä voi olla riski jäädä kavereitta myös kouluun mentäessä. Päiväkodissa työskentelevillä aikuisilla on siis tärkeä tehtävä olla varmistamassa ryhmäytymisen toteutuminen ja se, että kukaan lapsi ei jää ilman leikkikaveria. Kiusaamisen ehkäisyssä korostuu myös keskustelun merkitys eli avainasemassa on avoin ja rehellinen vuorovaikutus lasten ja lasten vanhempien välillä.

Kiusaamisen ehkäisyyn liittyy oleellisena osana myös lapsen toimintamallien muuttaminen. Itse korostaisin lapselle annettavan palautteen tärkeyttä. Palaute on tärkeässä osassa lapsen minäkuvan ja itsetunnon rakentumisessa ja sen avulla lapsi kykenee peilaamaan toimintaansa suhteessa niihin toiveisiin, joita hänen toiminnalleen on asetettu. Lapsen toiminnan ohjaamisessa käytettävän palautteen antamisen lähtökohtina toimivat oikeudenmukaisuus ja johdonmukaisuus. Ne liittyvät sekä myönteisen että kielteisen palautteen antamiseen. On kuitenkin tärkeä muistaa, että positiivinen palaute vaikuttaa negatiivista palautetta paremmin ja jokaisen lapsen tulisi saada kokea onnistumisen kokemuksia. Kiusaaville lapsille tulisi myös luoda onnistumisen kokemuksia ilman, että he saisivat jatkuvasti vain negatiivista palautetta. Positiivisella palautteella edistetään lapsen minäkuvan ja itsetunnon kohenemistä. Se voi olla ratkaisevaa kiusaamiskäyttäytymisen loppumisessa. Itsetunnon parantuminen edesauttaa lapsen henkistä vahvistumista. Lapsi kykenee vähitellen hallitsemaan niitä sosiaalisia ja tunnetaitoja, jotka voivat olla hänelle haasteellisia. Näin edistetään lapsen käyttäytymisen kehittymistä myönteisemmäksi. (Hurme & Kyllönen 2014, 105–107.)

Opinnäytetyön tekemiseen vaikutti vahvasti oma kiinnostukseni aiheesta. Vaikka sain toimeksiannon ja selkeät ohjeet tehtävästä tuotteesta yhteistyökumppanina toimivalta päiväkodilta, tuotteen ajankohtaisuus ja tärkeys lisäsivät opinnäytetyön tekemiseen liittyvää mielenkiintoa. Haluan myös itse tulevana sosionomi-lastentarhanopettajana toteuttaa aktiivisesti kiusaamisen ehkäisyyn pyrkivää työtä, koska nyt minulla on käsitys siitä, kuinka tärkeää on toteuttaa kiusaamisen ehkäisemiseen pyrkivää työtä jo varhaiskasvatuksessa. Jokaiselle lapselle on tärkeä luoda turvallinen ilmapiiri, jossa jokaista lasta arvostetaan eikä kiusaamista hyväksytä missään muodossa.

Opinnäytetyön tekemisestä olen kiitollinen Vaskitien päiväkodin henkilökunnalle, koska sain mahdollisuuden olla mukana laatimassa heidän varhaiskasvatussuunnitelman osaksi tulevaa kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmaa. Uskon, että työllä on myös asiantuntijatyötä kehittävä vaikutus, sillä sen avulla työntekijöillä on mahdollisuus tiedostaa kiusaamisilmiö ja saada keinoja ehkäistä ja puuttua kiusaamiseen. Perehtymällä suunnitelmaan myös uusilla työntekijöillä on valmiudet toteuttaa kiusaamisen vastaista työtä. Työ on tärkeä osa vanhempien kanssa toteutettavaa yhteistyötä, sillä sen avulla vanhemmat tiedostavat ettei kyseisessä päiväkodissa mahdollisia kiusaamistilanteita katsota niin sanotusti läpi sormien. Näin voidaan entistä enemmän lisätä vanhempien ja varhaiskasvatuksen henkilökunnan keskinäistä luottamusta ja avointa vuorovaikutusta.

Vanhemmilta saamieni kyselyiden vastauksissa korostui kiusaamistilanteesta kertomisen lisäksi se, vanhemmat haluaisivat saada päiväkodilta sellaisia ohjeita tai suunnitelmia, jotka kertoisivat kuinka lapsen kanssa tulisi toimia kiusaamistilanteiden jälkeen. Myös itse korostaisin sitä, että pelkkä kiusaamistilanteesta puhuminen ja sen läpikäyminen eivät välttämättä riitä ehkäisemään tulevia kiusaamistilanteita. Mielestäni tulisi olla jokin konkreettinen ja johdonmukainen malli, miten lapsen kanssa tulisi toimia kiusaamistilanteen selvittämisen jälkeen. Tällainen suunnitelma voisi olla apuna vastaavanlaisten kiusaamistilanteiden ennaltaehkäisyssä. Tarvetta voisi olla myös oppaalle, johon työntekijöillä olisi mahdollista kirjata ylös kiusaamiseen liittyviä havaintoja ja aikuisen puuttumisen keinot näissä kiusaamistilanteissa. Näin voitaisi pohtia ovatko puuttumisen keinot olleet tarpeeksi tehokkaita vai onko tilanteita esiintynyt myöhemmin uudelleen. Oppaassa voisi olla myös selkeä toimintamalli puuttua kiusaamiseen, esimerkiksi miten toimia tilanteessa, jossa lapsi määräälee eikä ota toista

lasta leikkiin mukaan. Näin varmistettaisiin toisten tasa-arvoinen kohtelu ja arvostaminen myös lasten keskuudessa.

LÄHTEET

- Cacciatore, Raisa, Riihonen Riikka & Tuukkanen Karoliina 2013. Ammattilainen lasten tunteiden tulkkina. Teoksessa: Oulasmaa, Minna & Riihonen Riikka (toim.): Ammattikasvattajan kielletyt tunteet. Väestöliitto. 21–40.
- Cantell, Hannele 2010. Ratkaiseva vuorovaikutus: kasvatuksellisia kohtaamisia lasten kanssa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Gjerstad, Eevastiina 2015. Kuka on kukkulan kuningas? Lasten ja aikuisten valtasuhteet kasvun tukena. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hamarus, Päivi 2012. Haukku haavaa tekee. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2004. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Höistad, Gunnar 2003. Irti kiusaamisen kierteestä. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Hurme, Kira & Kyllönen, Tarmo 2014. Turvassa! Vahvista lapsen turvallisuuden tunnetta ja varaudu vaaratilanteisiin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Jämsä, Kaisa & Manninen, Elsa 2000. Osaamisen tuotteistaminen sosiaali- ja terveysalalla. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino Oy.
- Kananen, Jorma 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Julkaisuja 134. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kanninen, Katri & Sigfrids, Arja 2012. Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kirves, Laura & Stoor-Grenner, Maria. 2010. Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa- Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatiminen. Mannerheimin Lastensuojeluliiton ja Folkhälsanin julkaisu. Helsinki: Fram. Viitattu 5.3.2013.
<http://www.mll.fi/julkaisut/verkkojulkaisut/paivakodeille>, Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa.
- Kuusisto-Niemi, Sirpa; Rissanen, Sari & Saranto, Kaija 2011. Asiakastiedon käyttö sosiaalityön tutkimuksessa – eettinen näkökulma. Teoksessa: Pehkonen, Aini & Väänänen-Fomin, Marja (toim.): Sosiaalityön arvot ja etiikka. Jyväskylä: PS-kustannus.

Laki perusopetuksesta 1998/628, 21.8.1998. Viitattu 1.10.2016.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>

Levine, Emily, and Melissa Tamburrino. "Bullying Among Young Children: Strategies For Prevention." *Early Childhood Education Journal* 42.4 (2014): 271-278. Academic Search Premier. Web. 7 Oct. 2014

Mannerheimin lastensuojeluliitto i.a. Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma. Viitattu 11.9.2015. <http://www.mll.fi/kasvattajille/kiusaamisen-ehkaiseminen/kiusaaminen-paivakodissa/kiusaamisen-ehkaisyn-suunnitelma/>

Mattila, Kati-Pupita 2011. Lapsen vahvistava kohtaaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Mäkinen, Olli 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Tammi.

Ojasalo, Katri; Moilanen, Teemu & Ritalahti, Jarmo 2009. Kehittämistyön menetelmät-Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: WSOYpro Oy.

Pleshette Murphy, Ann 2010. Lastenleikkiä. Kuinka kasvatat fiksuja, terveitä ja huomaavaisia lapsia syntymästä 12-vuotiaaksi. Helsinki: Schildt.

Peltonen, Anne & Kullberg-Piilola, Tarja 2005. Tunnemuksu. Helsinki: LK-kirjat.

Peda.net 2013. Kiusaamisen ehkäiseminen. Viitattu 21.11.2015.

<http://peda.net/veraja/keminmaa/lassilankoulu/kiusaaminen/estaa/kius>

Perren, S. 2000. Kindergarten children involved in bullying: social behavior, peer relationships, and social status. Doctoral dissertation, Department of Psychology, University of Berne.

Perren, Sonja & Alsaker, Francoise D. 2006. Social behavior and peer relationships of victims, bully-victims, and bullies in kindergarten. *Journal of child Psychology and Psychiatry* 47.

Repo, Laura 2013. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. Juva: PS-kustannus.

Räikkä, Juha 2002. Ammattietiikan merkitys. Teoksessa: Karjalainen, Sakari; Launis, Veikko; Pelkonen, Risto & Pietarinen, Juhani (toim.): Tutkijan eettiset valinnat. Helsinki: Gaudeamus.

Salmivalli, Christina & Kirves, Laura 2015. Kaverisuhteet ja kiusaaminen. Viitattu 5.11.2015. <https://www.thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/ohjeet-ja-tukimateriaali/metodit/perhe-ja-kehitysymparisto/kaverisuhteet-ja-kiusaaminen>

T. Hakala, Juha 2004. Opinnäytetyöopas ammattikorkeakouluille. Helsinki: Gaudeamus.

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Omahoitopolut. Lapsen itsetunnon tukeminen
Viitattu 16.11.2016. <https://www.omahoitopolut.fi/web/lasten-tervekasvu/lapsen-itsetunnon-tukeminen>
- Vaskitien päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma (toimintasuunnitelma) 2013-2015.
http://www.ouka.fi/c/document_library/get_file?uuid=a0190546-8e54-4edb-aadb-b93080799432&groupId=112792
- Vilkka, Hanna & Airaksinen, Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

LIITTEET

LIITE 1: Sopimus opinnäytetyöstä

1. Toimeksiantaja

Siku/Varhaiskasvatus Vaskitien päiväkoti	Maria Laukka, Riitta Lehtonen
Virasto/laitos/yksikkö	Yhteyshenkilö ja työelämäohjaaja
Vaskitie 1	xxx-xxxxxxx
Lähiosoite	Puhelin
90250 Oulu	xxxxxxxxxx@ouka.fi
Postitoimipaikka	s-posti

2. Opiskelija

Väliaho	Heidi Mirjami
Sukunimi	Etunimet
xxxxxxxxxx	xxxx-xxxxxx
Lähiosoite	Puhelin
xxxxx	xxxxxxx@student.diak.fi
Postitoimipaikka	s-posti

DIAK, Pohjoinen

Diakin yksikkö

sosionomi-lastentarhanopettaja

Tutkintonimike, johon tähtää

xxxxx xxxxxxxx ja xxxxxxx xxxxxxxx

Työn ohjaajat Diakissa

Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma Vaskitien päiväkotiin

Opinnäytteen nimi

3. Sopimuksen kohde

Opinnäytetyö suoritetaan tämän sopimuksen liitteenä olevan suunnitelman ja mahdollisen tutkimusluvan mukaisesti. Opiskelijalla on oikeus tehdä aineistosta opinnäytetyö ja julkaista työn valmistuttua opinnäytetyössä esitetyistä tiedoista artikkeleita.

4. Opiskelija sitoutuu

- noudattamaan tutkimuseettisen neuvottelukunnan laatimia tutkimuseettisiä ohjeita hyvän tieteellisen käytännön periaatteista
- vaitiolovelvollisuuteen
- käyttämään toimeksiantajalta saamaansa aineistoa vain edellä mainittuun tarkoitukseen
- olemaan luovuttamatta ja julkaisematta aineistosta yksilöityjä tai yksilöitävissä olevia tietoja
- toimittamaan valmiin opinnäytetyön toimeksiantajalle ja mahdollisuuksien mukaan esittelemään opinnäytetyön tuloksia toimeksiantajalle

Tämä sitoumus on voimassa opinnäytteen valmistuttuakin

5. Toimeksiantaja sitoutuu

- mahdollistamaan aineiston hankinnan
- sitoutuu opastamaan opinnäytteeseen liittyvissä ammatillisissa kysymyksissä
- maksamaan opinnäytteestä aiheutuvia kustannuksia oman opinnäytetyökopion osalta ja maksamaan haastateltaville kiitoksena haastattelusta pitsat.

6. Opinnäytesopimuksen purkaminen

Toimeksiantaja voi purkaa opinnäytesopimuksen, mikäli opinnäytetyö keskeytyy opiskelijasta johtuvasta syystä. Opiskelija voi purkaa sopimuksen, mikäli opinnäytetyön tekeminen on mahdotonta aineiston saannin ehtyessä tai muusta pakottavasta syystä. Jos opinnäytesopimus purkautuu, opinnäyteaineisto palautetaan toimeksiantajalle.

Tätä sopimusta on tehty kolme saman sisältöistä kappaletta, yksi toimeksiantajalle, yksi opiskelijalle ja yksi Diakonia-ammattikorkeakoululle.

Päiväys Oulussa _____kuun _____pänä 20_____

Allekirjoitukset	xxxxxxx xxxxxxxxxxxx	Heidi Väliaho
	Toimeksiantajan edustaja	Opiskelija
	xxxxxxx xxxxxxxxxxxx	Heidi Väliaho
	nimenselvennys	nimenselvennys
	xxxxxxxxx xxxxxxxxxxxxxxxx	
	Ohjaava opettaja	
	xxxxxxxxx xxxxxxxxxxxxxxxx	
	nimenselvennys	

LIITE 2: Kysely Kiusaamisen ehkäisystä Vaskitien päiväkodin henkilökunnalle

1. Millainen lasten toiminta on mielestänne kiusaamista?

2. Kuinka tärkeänä asiana pidätte kiusaamiseen puuttumista päiväkodissanne?

3. Mitkä ovat mielestänne tehokkaita keinoja ja menetelmiä ehkäistä kiusaamistilanteita päiväkodissanne?

4. Miten mahdollisiin kiusaamistilanteisiin päiväkodissanne puututaan ja miten niitä käsitellään?

5. Miten lasten ja vanhempien osallisuus huomioidaan kiusaamisen ehkäisyssä ja puuttumisessa?

6. Miten kiusaamisen ehkäisemisen suunnitelmaa voitaisi päiväkodissanne arvioida ja miten siitä tiedottaminen voisi tapahtua?

Kiitos vastaamisesta kyselyyn!

Heidi Väliaho

LIITE 3: Kysely kiusaamisesta lasten vanhemmille

1. Mitä pienten lasten välinen kiusaaminen mielestäsi on?

2. Onko lastasi kiusattu päiväkodissa? Jos on, niin miten kiusaamistilanne on tullut ilmi ja millä keinoin siihen on päiväkodissa puututtu?

3. Miten toimitte kotona mahdollisissa kiusaamistilanteissa (anteeksipyyttäminen, rangaistus, neuvottelu..)?

4. Oletko keskustellut lapsesi kanssa kiusaamiseen liittyvistä asioista? Jos olet, niin millä tavalla ja millaisissa tilanteissa?

5. Miten kiusaamista voitaisi mielestäsi ehkäistä päiväkodissa?

6. Millaista yhteistyötä toivoisit kodin ja päiväkodin välillä olevan aiheeseen liittyen?

Kiitos kyselyyn vastaamisesta ja mukavaa syksyä!

Heidi Väliaho

LIITE 4: Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma

Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma

Laki lasten päivähoidosta (36/1973) ja perusopetuslaki (628/1998, 29§) edellyttävät, että jokaiselle lapselle on mahdollistettava turvallinen toiminta- ja oppimisympäristö. Tämä edellyttää, että jokaisen lapsen fyysinen ja psyykinen turvallisuus toteutuu päivähoidossa. Lisäksi toisten kunnioittamisen ja hyväksymisen tärkeyttä korostetaan ja lapsille luodaan toimintaympäristö, jossa jokaisella on mahdollisuus leikkiä, liikkua ja ilmaista itseään. Päiväkodissa toteutetaan tietoista ja johdonmukaista kiusaamisen vastaista työtä jotta jokaisen lapsen hyvinvointi varmistetaan.

1. Henkilökunnan näkemys kiusaamisesta

Kiusaaminen on lapsen joutumista toistuvasti ja tarkoituksellisesti yhden tai useamman henkilön kielteisten tekojen kohteeksi. Kiusaamisessa kiusattu on jollakin tasolla puolustuskyvytön ja kiusaaja käyttää valtaa. Kiusatun ja kiusaajan välillä on siis vallan epätasapaino.

Kiusaaminen voi olla fyysistä, psyykkistä tai sanallista kiusaamista.

Fyysinen kiusaaminen voi olla fyysistä väkivaltaa kuten tönimistä, potkimista, lyömistä, repimistä, nipistelyä tai puremista. Fyysistä kiusaamista on myös esineiden kuten lelujen ja kiven heittäminen, toisten leikkien sotkeminen tai esteenä oleminen.

Psyykinen kiusaaminen voi olla leikeistä syrjimistä tai leikistä poisjättämistä, vertailua, alistamista, matkimista, uhkailua, kiristämistä, manipulointia tai ilveilyä/ilmeilyä.

Sanallista kiusaamista on toiselle rumasti puhuminen kuten nimittely, lällättely, haukkuminen tai toisen arvostelu. Myös valehtelu ja selän takana puhuminen lukeutuvat sanalliseen kiusaamiseen.

Kaikki konfliktit ja riidat eivät ole kiusaamista mutta pitkittyessään myös satunnaisista riidoista voi myös tulla kiusaamista. Siksi pieniinkin tilanteisiin puututaan. On myös huomattava, että myös aikuinen voi toimia kiusaajana.

2. Kiusaamisen ehkäisy

Kiusaamisen ennaltaehkäisyn lähtökohtia ovat

- aikuisen sensitiivisyys ja aito läsnäolo
- tasa-arvoinen kohtelu
- pienryhmätoiminta
- osallisuus ja
- kasvatuskumppanuus

Lapset kohdataan yksilöinä ja ryhmänä. Aikuinen ohjaa ja tukee lasta tämän opettellessa tärkeitä ihmissuhdetaitoja: miten sietää pettymyksiä, joustaa ja kuinka toimia ryhmässä.

Tiivis pienryhmätoiminta mahdollistaa tutun aikuisen ohjaamisen ja huolehtimisen omasta ryhmästään päivän aikana. Pienryhmätoiminnalla varmistetaan jokaisen nähdyksi ja kuulluksi tuleminen ja lapsi voi tuntea olonsa vapautuneeksi ja turvalliseksi. Pienryhmätoiminta mahdollistaa myös ryhmäytymisen, hyvän ryhmähengen muodostamisen sekä yhteisten keskustelujen toteuttamisen.

Toimintaympäristöä muokataan kulloisenkin ryhmän kasvatuksellisten tavoitteiden ja tarpeiden mukaan ja lasten osallisuuteen kiinnitetään huomiota kaikessa toiminnassa. Lasten tarpeisiin ja ajatuksiin vastataan herkästi ja aikuiset työskentelevät lähellä lasta rakentaen tietoisesti suhdettaan lapsiin. Lapsihavainnointi mahdollistaa tutustumisen ja paneutumisen lapsiin ja heidän yksilöllisiin tarpeisiinsa. Lapsille luodaan erilaisille persoonille sopiva oppimisen ja kasvun ilmapiiri, jotta hiljaisemmatkin lapset kokevat saavansa äänensä kuuluviin rauhassa ja häiritsemättä. Lapsille selvitetään mitä tapahtuu jos kiusaa. Lasten osallisuutta kiusaamisen vastaisessa työssä edistetään sopimalla ryhmän säännöt ja toimintatavat yhdessä lasten kanssa. Lapset kertovat itse sääntöjä ja ne kirjataan ylös sääntötauluun, joka laitetaan kuvitettuna eteisen seinälle kaikkien nähtäville. Näin ollen myös vanhempien on helppo sitoutua noudattamaan samoja sääntöjä kun he ovat tietoisia niistä.

Vanhemmille kerrotaan päiväkodissa toteutettavasta kiusaamisen ehkäisevästä työstä. Kasvatuskumppanuus toimii lapsen tukena ja keskustelu vanhempien kanssa on avointa ja luottamuksellista. Vanhemmille kerrotaan ja heidän kanssa keskustellaan kiusaamistilanteista ja heitä rohkaistaan kertomaan mikäli he huomaavat lapsessa kiusaamisen merkkejä.

3. Kiusaamiseen puuttuminen

Kiusaamiseen puuttumisen lähtökohtia ovat

- välitön puuttuminen
- keskustelu lasten kanssa
- anteeksipyyntö
- oikeudenmukaiset seuraamukset ja
- keskustelu vanhempien kanssa

Kiusaamiseen puuttumisessa korostetaan varhaisen ja välittömän puuttumisen tärkeyttä. Tilanteeseen puutuu heti kiusaamistilanteen huomaava aikuinen ja pienikin tilanne huomioidaan. Kiusaamiseen puututaan myös tilanteissa, joissa kiusaamisen tunnusmerkit puuttuvat, mikäli lapsi kokee tulleen kiusatuksi.

Kiusaamistilanne selvitetään perusteellisesti heti aisanosaisten kanssa. Keskustelussa käydään läpi, mitä on tapahtunut ja selvitetään tilanteessa mukana olleet. Näin

varmistetaan, että aikuisella on tarpeeksi tietoa tapahtuneesta tilanteen käsittelyä varten. Lasten kanssa käydään läpi mitä tapahtui, miten toimittiin ja miten olisi voitu toimia. Lisäksi yritetään selvittää tilanteeseen johtanut syy. Pienille lapsille mallinnetaan oikeaa käytöstä. Tilanteen selvittämisen jälkeen sovitaan ja pyydetään molemmin puolin anteeksi niin että lapsi ymmärtää anteeksipyyntönsä merkityksen. Mahdollisten seuraamusten tulee olla oikeudenmukaisia ja tasapuolisia. Huomiota kiinnitetään myös siihen, että kukaan ei joudu syntipukiksi. Kiusatun lisäksi myös kiusaajalle on tärkeää tarjota lohdutusta ja syliä.

Vanhemmille kerrotaan viipymättä kiusaamisesta eli mitä on tapahtunut ja miten asiaa on päiväkodissa käsitelty. Kiusaamisen ollessa toistuvaa vanhemmat kutsutaan keskustelemaan tilanteesta päiväkodille aikuisten kesken tai yhdessä lasten kanssa lasten iästä riippuen. Kiusaamistapaukset kirjataan ylös, jotta niitä pystytään seuraamaan ja jotta saadaan kokonaiskuva ryhmän tapahtumista sekä siitä, ovatko kiusatut/kiusaajat aina samoja. Tapausten dokumentointi auttaa myös vastaamaan paremmin ryhmän tarpeisiin.

4. Suunnitelman arviointi ja tiedottaminen

Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmaa arvioidaan ja päivitetään jokaisen toimintavuoden alussa tiimipalaverissa, jossa suunnitelma käydään läpi nostaten esiin oleelliset asiat yleisellä tasolla ja ryhmäkohtaisesti. Koko yksikön suunnitelman pohjalta jokainen ryhmä tekee omalle ryhmälleen sopivan kiusaamisen ehkäisyn ja siihen puuttumisen suunnitelman, jossa otetaan huomioon ryhmän lapset ja ryhmädynamiikka. Ryhmäkohtaisia suunnitelmia päivitetään sovitun ajanjakson välein huomioiden esimerkiksi ryhmässä tapahtuneet muutokset.

Suunnitelma on osa päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmaa ja se esitellään vanhemmille varhaiskasvatuskeskustelussa, jossa suunnitelma käydään läpi ja kunkin lapsen sosiaalisista suhteista keskustellaan. Vanhemmilla on mahdollisuus osallistua suunnitelman arviointiin ja kehittämiseen muun muassa vanhempainilloissa. Suunnitelma käydään läpi myös uusien työntekijöiden kanssa.

LIITE 1: Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen ryhmäkohtainen suunnitelma

Toimintakausi: _____ - _____

Laadittu: _____

Kirjaaja: _____

Ryhmä:	Ryhmän rakenne:
Miten ryhmässä ehkäistään kiusaamista (konkreettiset ehkäisyn ja puuttumisen keinot ja toimintatavat):	Miten kiusaamistilanteisiin puututaan ryhmässämme (juuri tässä ryhmässä parhaiten toimivat keinot):

LIITE 2: Kiusaamiskysely lapselle

Lapsen nimi: _____

1. Onko sinua kiusattu päiväkodissa? Jos on, niin kuka?

2. Millä tavalla sinua on kiusattu?

3. Oletko kertonut kiusaamisesta jollekin aikuiselle, kenelle?

4. Mikäli kerroit tilanteesta aikuiselle, miten aikuinen auttoi ja hoiti asian?

5. Onko kiusaaminen jatkunut tilanteen jälkeen?

6. Oletko itse joskus kiusannut toisia? Jos olet, niin miksi?

LIITE 3: Kiusaamiskysely lasten vanhemmille

1. Onko lapsellasi kavereita päiväkodissa? Jos on niin keitä?

2. Miten kiusaaminen on tullut ilmi?

3. Mitä lapsi on kertonut kiusaamisesta?

4. Miten keskustellette kiusaamisesta kotona?

5. Mitä asialle tulisi mielestänne tehdä?

Paikka ja päivämäärä: _____